

EUROOPAN YHTEISÖJEN KOMISSIO

Bryssel 18.3.2002
KOM(2002) 143 lopullinen

**KOMISSION TIEDONANTO NEUVOSTOLLE JA
EUROOPAN PARLAMENTILLE**

**Euroopan vastaus maailman väestön ikääntymiseen
Taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen edistäminen ikääntyvässä maailmassa
Euroopan komission panos ikääntymisen toiseen maailmankokoukseen**

KOMISSION TIEDONANTO NEUVOSTOLLE JA EUROOPAN PARLAMENTILLE

Euroopan vastaus maailman väestön ikääntymiseen Taloudellisen ja sosiaalisen kehityksen edistäminen ikääntyvässä maailmassa Euroopan komission panos ikääntymisen toiseen maailmankokoukseen

TIIVISTELMÄ

Tämä tiedonanto on Euroopan komission panos Yhdistyneiden Kansakuntien ja Espanjan hallituksen Madridissa 8.–12. huhtikuuta 2002 järjestämään **ikäntymisen toiseen maailmankokoukseen**. Tiedonanto on Euroopan komission panos kansainväliseen keskusteluun, jota käydään Madridissa hyväksyttävästä ikääntymistä koskevasta uudesta kansainvälisestä toimintasuunnitelmasta. Tiedonannolla on tarkoitus tukea puheenjohtajavaltioiden Belgian ja Espanjan ponnisteluja kehittää yhteinen EU:n kanta toimintasuunnitelmaan.

Kun ensimmäisestä ikääntymistä koskevasta kansainvälisestä toimintasuunnitelmasta sovittiin Wienissä vuonna 1982, oikeastaan vasta kaikkein kehittyneimmät maat alkoivat olla huolestuneita väestönsä ikääntymisestä. Tämän jälkeen ikääntyminen on alkanut tuntua myös useissa kehitysmaissa. Nopea ikääntyminen muodostuu 2000-luvulla asteittain maailmanlaajuisesti ilmiöksi.

Euroopan komissio on YK:n kanssa samaa mieltä siitä, että asia on tiedostettava maailmanlaajuisesti laajemmin, jotta ikääntymisprosessin kaikille yhteiskunnille asettamiin haasteisiin voidaan vastata. Kansainvälinen yhteistyö voi parantaa maiden valmiuksia vastata näihin haasteisiin. Nyt on ryhdyttävä valmistelemaan politiikkaa, jossa otetaan asianmukaisesti huomioon ikääntymisen tulevaisuudessa asettamat haasteet.

Komissio haluaa tällä tiedonannolla kertoa ikääntymiskysymyksistä EU:n tason yhteistyössä saaduista kokemuksista, jotka osoittavat, että tarvitaan sellaista toimintaa, joka käsittää niin ikääntymiseen liittyvät taloudelliset, työllisyys- kuin sosiaaliset näkökohdat. Komissio on tietoinen siitä, että ikääntymisen asettamat haasteet vaihtelevat suuresti eri puolilla maailmaa eikä unionin kokemuksia välttämättä voida soveltaa muissa ympäristöissä. Komissio on kuitenkin vakuuttunut, että unionin kokemuksia voidaan käyttää ideoiden kehittelyyn. Maailman ikääntymiseen reagoiminen edellyttää kollektiivisia kansainvälisiä toimia kestävän kehityksen edistämiseksi maailmanlaajuisesti.

1. JOHDANTO

Tämä tiedonanto on Euroopan komission panos Yhdistyneiden Kansakuntien ja Espanjan hallituksen Madridissa 8.–12. huhtikuuta 2002 järjestämään **ikäntymisen toiseen maailmankokoukseen**. Tavoitteena on vaikuttaa kansainväliseen keskusteluun, jota käydään Madridissa hyväksyttävän ikääntymistä koskevan uuden kansainvälisen toimintasuunnitelman muotoilusta.

Kansainvälisessä ikääntymistä koskevassa toimintasuunnitelmassa, joka annettiin ensimmäisessä asiaa käsittelevässä YK:n konferenssissa (Wien, 1982), korostettiin erityisesti vanhuksia, ja se johti muun muassa Yhdistyneiden Kansakuntien ikääntyneitä ihmisiä koskevia periaatteita käsittelevään julistukseen. Julistuksessa paneuduttiin vanhusten itsenäisyyteen, osallistumiseen, hoitoon, itsensä toteuttamiseen ja omanarvontuntoon. Useat YK:n tapahtumat ovat tämän jälkeen edistäneet ikääntymisen ottamista maailmanlaajuisesti käsiteltäväksi asiaksi. Yleiskokous päätti julistaa vuoden 1999 kansainväliseksi ikäihmisten vuodeksi, ja kutsua toisen maailmankokouksen koolle vuonna 2002. Ikääntymistä koskevia YK:n aloitteita on muokannut lisää YK:n vuosituhajulistus.

Kun ensimmäinen ikääntymistä koskeva kansainvälinen toimintasuunnitelma hyväksyttiin Wienissä vuonna 1982, oikeastaan vasta kaikkein kehittyneimmät maat alkoivat olla huolestuneita väestönsä ikääntymisestä.¹ Nyt ikääntyminen alkaa pian tuntua myös useissa kehitysmaissa. Nopea ikääntyminen muodostuu 2000-luvulla asteittain maailmanlaajuisiksi ilmiöksi.

Toisessa maailmankokouksessa on määrä hyväksyä tarkistettu kansainvälinen ikääntymistä koskeva toimintasuunnitelma, johon sisältyisi kaikenikäisten yhteiskuntaan tähtäävä pitkän aikavälin globaali strategia.

Eliniän jatkuva pidentyminen ja suuremmat mahdollisuudet vaikuttaa syntyvyyden säännöstelyyn ovat ihmiskunnan suurimpia saavutuksia viimeisten 50 vuoden aikana. Ihmiset voivat yleisesti odottaa elävänsä pidempään, mikä avaa yksilöille uusia mahdollisuuksia käyttää potentiaaliaan. Näiden saavutusten yhteisvaikutus, joka näkyy väestön ikääntymisenä, tuo myös uusia haasteita. Ikääntyminen vaikuttaa uudella vuosisadalla yhteiskuntien sosiaalisiin ja taloudellisiin perusteisiin useilla puolin maailmaa. Yhteiskuntien on tarjottava asianmukaiset puitteet yhä pidempään eläville ihmisille ja varmistettava samalla sosiaalisten ja taloudellisten rakenteiden kestävyys ikääntyvässä maailmassa. Hyvien olosuhteiden ja mahdollisuuksien luominen vanhuksille – niin naisille kuin miehille – on aina ollut tärkeä pyrkimys, mutta sopeutuminen väestön ikääntymiseen koskettaa jokaista, ja tavoitteena on oltava se, että päästään kaikenikäisten yhteiskuntaan. Ikääntymispolitiikassa pitäisi tämän vuoksi ottaa huomioon kaikki ikäryhmät ja koko yhteiskunta ja pidettävä mielessä YK:n maailmanlaajuiset aloitteet ja ohjaavat periaatteet.

2. IKÄÄNTYMINEN JA VÄESTÖKEHITYS: MERKITTÄVÄ NÄKÖKOHTA MAAILMANLAAJUISESTI

Yhteiskuntien ikääntyminen johtuu olennaisesti syntyvyysasteen laskusta ja elinajanodotteen kasvusta. Myös syntyvyyden äkillinen kasvu voi vaikuttaa tähän kehitykseen, ja se onkin

¹ Vuonna 1980 vähintään 60-vuotiaiden osuus oli kehitysmaissa vain 6 prosenttia verrattuna kehittyneiden maiden 16 prosenttiin (YK:n arvio).

johtanut suuriin eroihin ikäryhmien koossa. Myös siirtolaisuus voi vaikuttaa ikääntymiskehitykseen. Vaikka ikääntymisestä tulee tulevina vuosikymmeninä yhä enemmän yleismaailmallinen suuntaus, väestömuutoksen ajoituksessa ja nopeudessa, sosiaalisissa ja taloudellisissa olosuhteissa ja ikääntymisen asettamien haasteiden tiedostamisessa on huomattavia eroja.

Erot ovat erityisen ilmeiset tarkasteltaessa ikääntymistä **kehittyneissä ja kehitysmaissa**. Vaikka kehitysmaiden väestö on suhteellisen nuorta nykyään, useat kehitysmaat joutuvat kokemaan ennen näkemättömän nopeaa väestönsä ikääntymistä,² mikä johtuu syntyvyysasteen huomattavasta laskusta ja eliniän nopeasta pidentymisestä. Vanhusten määrän arvellaan vuoteen 2050 mennessä enemmän kuin nelinkertaistuvan kehitysmaissa (vuoden 2000 374 miljoonasta 1 570 miljoonaan). Tämän ikäryhmän osuus kehitysmaiden väestöstä on 19 prosenttia vuonna 2050 verrattuna nykypäivän 8 prosenttiin, ja mediaani-ikä lasketaan nousevan 11 vuodella 35 vuoteen. Kehittyneissä maissa, joissa vanhusten osuus on jo nyt paljon suurempi erityisesti sodanjälkeisen ajan nopean kasvun ansiosta, väestön ikääntyminen jatkuu selvästi mutta hitaampaan tahtiin kuin kehitysmaissa. Vanhusten osuus on 33 prosenttia niiden väestöstä vuonna 2050 verrattuna nykypäivän 19 prosenttiin, ja mediaani-ikä nousee 9 vuodella, jolloin vuonna 2050 päästään 46 vuoteen.

Tilanne vaihtelee myös sekä kehittyneiden maiden että kehitysmaiden *keskuudessa*.

Kehittyneissä maissa ikääntymissuuntaus on vuoteen 2050 mennessä selvin Euroopassa³ ja Japanissa – yli 60-vuotiaiden osuus on silloin Euroopassa noin 37 prosenttia ja Japanissa vielä enemmän verrattuna vain 27 prosenttiin Pohjois-Amerikassa, jossa väestönkasvu jatkuu edelleen suhteellisen voimakkaana. Lisäksi yli 60-vuotiaiden ikäryhmässä ”hyvin iäkkäiden” eli 80-vuotiaiden ja sitä vanhempien lukumäärä kasvaa huomattavasti. Nykypäivän Euroopassa 3 prosenttia väestöstä on hyvin iäkästä, mutta vuoteen 2050 mennessä vähintään 80-vuotiaiden osuus yhdessätoista EU:n nykyisistä viidestätoista jäsenvaltiosta on vähintään 10 prosenttia. Ikääntymiseen liittyvät sukupuolierot ovat huomattavat. Naisten elinajanodote on Euroopassa nykyään yli 6 vuotta miehiä pidempi. Vähintään 60-vuotiaiden ikäryhmässä on 50 prosenttia enemmän naisia kuin miehiä. Yksin elävistä yli 75-vuotiaista yli 70 prosenttia on naisia.

Euroopan unionin laajentumisprosessin ei odoteta vaikuttavan merkittävästi unionin väestön ikääntymiseen. Vanhusten osuus on Keski- ja Itä-Euroopan maissa nykyään pienempi kuin EU:n viidessätoista jäsenvaltiossa, mutta sen oletetaan kasvavan nopeasti ja saavuttavan EU:n keskimääräisen tason vuoteen 2050 mennessä. Syntyvyysaste on nykyään erityisen alhainen useimmissa ehdokasmaissa, ja mikäli tämä suuntaus jatkuu, vaikutus niiden ikääntymiskehitykseen on vielä suurempi.

Kehitysmaissa on suuria eroja ikääntymisessä.⁴ Vähiten kehittyneissä maissa mediaani-ikä arvellaan nousevan 18 vuodesta vuonna 2000 vain 26 vuoteen vuonna 2050. Kehitysmaissa kokonaisuudessaan mediaani-ikä odotetaan sen sijaan nousevan 24 vuodesta 35 vuoteen.

² Esimerkiksi Ranskassa vanhusten osuuden kaksinkertaistuminen 7 prosentista 14 prosenttiin kesti 115 vuotta. Kiinassa sama kasvu tapahtuu vain 27 vuodessa.

³ Euroopassa ikääntymissuuntaus ei nykyhetkellä ole Keski- ja Itä-Euroopan maissa yhtä selkeä kuin EU:n jäsenvaltioissa.

⁴ Aasia ja Latinalainen Amerikka ikääntyvät nopeimmin, ja niissä vanhusten osuus väestöstä on 20–25 prosenttia vuoteen 2050 mennessä. Saharan eteläpuoleinen Afrikka, joka kamppailee edelleen hiv/aids-epidemian sekä taloudellisten ja sosiaalisten vaikeuksien kanssa, pääsee vain puoleen tästä tasosta.

3. EU:N POLIITTINEN TOIMINTAMALLI IKÄÄNTYMISEEN

3.1 Euroopan unionin yleinen toimintamalli ikääntymiseen

Eurooppa oli ensimmäisiä alueita, joihin väestön ikääntyminen alkoi vaikuttaa, joten se on kehittänyt lukuisia erilaisia toimintalinjoja⁵ 1900-luvulla tapahtuneen väestön ikääntymisen osalta. Väestön ikääntymiseen vastaavaa politiikkaa kehitettiin pitkään vain kansallisella tasolla. 1990-luvun jälkipuoliskolla alettiin kuitenkin nopeasti tiedostaa, että edessä olevat haasteet ovat monella tapaa yhteisiä,⁶ ja viime vuosina EU:n yhteistyö tällä alalla on kehittynyt huomattavasti. Euroopan komissio esitti vuonna 1999 tiedonannon⁷ järkevistä ikääntymistä koskevasta politiikasta. Tiedonanto oli sen panos YK:n kansainvälisenä ikäihmisten vuonna, ja siinä annettiin ymmärtää, että jäsenvaltiot hyötyisivät tiiviimmästä Euroopan tason yhteistyöstä näissä asioissa. Tiedonanto oli kuitenkin yhä vain näkemys siitä, miten asiat voisivat olla. Jäsenvaltiot ovat kuitenkin tiedonannon antamista seuraavina vuosina sitoutuneet työskentelemään ikääntymiskysymysten parissa terveen julkisen talouden,⁸ työllisyyden, sosiaalisen suojelun ja kestäväen kehityksen yhteydessä. Samalla ne säilyttävät nämä eri politiikanalat kansallisessa ohjauksessa ja ottavat huomioon erot ikääntymistilanteessa. Ikään perustuvan syrjinnän torjuminen on nykyään lisäksi sisällytetty EY:n perustamissopimukseen ja Euroopan unionin perusoikeuskirjaan, jossa viitataan ikääntyneiden oikeuksiin.⁹

Ikääntyminen ei ole erillinen asiakokonaisuus, jota voitaisiin tarkastella muista kysymyksistä erillään. Ikääntymiseen keskittyviä Euroopan unionin toimia kehitetään näin ollen osana **kokonaisvaltaista keskinäisesti toisiaan vahvistavien politiikkojen strategiaa**, joka käynnistettiin Eurooppa-neuvoston kokouksessa Lissabonissa ja joka vahvistettiin myöhemmissä Eurooppa-neuvoston kokouksissa Nizzassa, Tukholmassa, Göteborgissa ja Laekenissa.¹⁰ Kuten laajassa talouspolitiikan koordinoinnissa ja Euroopan sosiaalisessa toimintaohjelmassa¹¹ todetaan, strategia käsittää ikääntymiseen liittyvät taloudelliset, työllisyys- ja sosiaaliset näkökohdat. Talouspolitiikan laajoissa suuntaviivoissa, jotka ovat keskeinen väline talouspolitiikan koordinoinnissa ja tarjoavat puitteet politiikkaa koskeville suosituksille ja näiden suositusten toteuttamisen seurannalle, kehoitetaan jäsenvaltioita kehittämään monipuolisia strategioita väestön ikääntymisen asettamiin taloudellisiin haasteisiin vastaamiseksi. Sosiaalisessa toimintaohjelmassa luetellaan EU:n politiikan painopisteet työllisyyden ja sosiaaliasioiden alalla ja luonnostellaan sitä, miten jäsenvaltiot voivat keskinäisesti toisiaan vahvistavan työllisyys-, sosiaaliturva- ja talouspolitiikan avulla käsitellä ikääntymiseen liittyviä laajempia sosiaalisia ja työelämään kohdistuvia vaikutuksia.

Ikääntymiseen kohdistuvalla EU:n toimintamallilla pyritään **saamaan käyttöön** kaikenikäisten **ihmisten täydet mahdollisuudet**. Perusolettamuksena on, että mikäli

⁵ Eurooppa on ensimmäisenä kehittänyt useantyyppisiä toimintamalleja väestön ikääntymiseen vastaamiseksi (esim. eläkeikä, eläkejärjestelmät, erikoistuneet terveystalot, koti- ja laitoshoidot, toimintakeskukset), ja vanhuksia koskevaa politiikkaa on yleisesti kehitetty pisimmälle juuri Euroopan maissa.

⁶ Tähän vaikutti osaltaan se, että komission analyyseissa ja asiakirjoissa kiinnitettiin yhä enemmän huomiota ikääntymiseen. Ks. liitteenä oleva luettelo.

⁷ ”Kaikenikäisten Eurooppaan”, KOM(1999) 221 lopullinen.

⁸ Yhteiset ennusteet ja seurantatoimet ovat olennainen osa tätä työtä, ja ne ovat johtaneet lukuisiin merkittäviin analyyseihin viidentoista EU-maan tilanteesta. Ks. liitteenä oleva luettelo.

⁹ EY:n perustamissopimuksen, siten kuin sitä on tarkistettu Amsterdamin sopimuksella, 13 artikla ja Nizzassa 7. joulukuuta 2000 juhlallisella julistuksella annetun perusoikeuskirjan 21 ja 25 artikla.

¹⁰ Tarkempia tietoja löytyy kulloisenkin Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan päätelmistä. Ks. liite.

¹¹ Ks. Nizzan Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan päätelmien liite, joulukuuta 2000.

ikäntymiseen halutaan keskittyä asianmukaisesti, on kiinnitettävä huomiota muihinkin kuin tämän päivän vanhuksiin. Onnistunut sopeutuminen väestön ikääntymiseen koskettaa kaikenikäisiä ihmisiä, ja eri ikäluokat huomioon ottava toimintamalli voi auttaa kehittämään asianmukaisia toimia, joissa huomioidaan asiaan liittyvät ikä- ja sukupuolinäkökohdat.

Tämä johtaa toimintaa **aktiivisena ikääntymiseen tähtäävien toimintalinjojen ja käytäntöjen** suuntaan.¹² Aktiivisena ikääntymiseen sisältyvät olennaisesti elinikäinen oppiminen, työskenteleminen pidempään, myöhempi ja asteittainen eläkkeelle jääminen, aktiivisuus eläkkeelle jäämisen jälkeen sekä osallistuminen toimintakykyä lisäävään ja terveyttä ylläpitävään toimintaan. Tällaisilla käytänteillä pyritään parantamaan ihmisten keskimääräistä elämänlaatua ja edistämään samalla yhteiskunnan tasolla kasvua, pienentämään huoltotaakkaa ja tuomaan huomattavia säästöjä eläke- ja terveystoimissa. Nämä toimet hyödyttävät näin ollen kaikenikäisiä.

Komissio ehdotti samanlaisia toiminnan suuntauksia panoksessaan kansainväliseen ikäihmisten vuoteen 1999. Toimien toteuttaminen edellyttää **kaikkien asiaan liittyvien tahojen osallistumista** vuoropuhelun ja yhteistyön hengessä. Lukuisissa aloitteissaan eurooppalaisen yhteiskuntamallin parantamiseksi ja uudenaikaistamiseksi erityisesti sosiaalisen suojelun, yhteiskuntaan sijoittumisen ja työllisyyden aloilla komissio edistää kaikkien asiaan liittyvien toimijoiden, kuten kansalaisjärjestöjen, työmarkkinaosapuolten jne., yhteistyötä.

3.2 Keskeiset haasteet ja niihin vastaava politiikka Euroopassa

Ikääntymiseen kohdistuvan EU:n toimintamallin yhteydessä on havaittu Euroopan unionilla ja sen jäsenvaltioilla olevan vastassaan joitakin yleisiä haasteita: ikääntymisen taloudellisten vaikutusten hallinta, jotta voidaan pitää yllä kasvua ja tervettä julkista taloutta, onnistunut sopeutuminen työvoiman ikääntymiseen ja hupenemiseen, riittävien, kestävien ja mukautumiskykyisten eläkkeiden varmistaminen ja korkealuokkaisen terveydenhuollon tuominen kaikkien ulottuville varmistamalla samalla terveydenhuoltojärjestelmien taloudellisen elinkelpoisuuden.

3.2.1 Kasvun ja terveen julkisen talouden pitäminen yllä

Kun otetaan huomioon ikääntymisen vaikutus julkisten eläkkeiden, terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon kysyntään, ikääntyminen asettaa huomattavan haasteen julkisen talouden pitkäaikaiselle kestävyydelle. Välittömän taloudellisen vaikutuksen lisäksi väestön ikääntyminen vaikuttaa myös laajemmin talouskasvuun muun muassa siksi, että potentiaalinen työvoima hupenee ja ikääntymisellä saattaa olla merkittäviä vaikutuksia säästöjen kokonaistason.

Vuosien 2001–2005 julkisia menoja koskevat laskelmat osoittavat, että eläkemenot saattavat useimmissa EU-maissa nousta 3–5 prosenttiyksikköä ja terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon menot 2–3 prosenttiyksikköä suhteessa BKT:hen. Tällaisen suuruusluokan kasvu antaa syytä todelliseen huoleen eläkejärjestelmien ja julkisen talouden kestävydestä ja asettaa sosiaalipolitiikalle suuria haasteita. Nykyisillä suuntauksilla EU:n työikäisen väestön määrä vähenee arviolta 40 miljoonalla vuodesta 2000 vuoteen 2050 ja vanhusten huoltosuhte

¹² Aktiivisena ikääntyminen ja kaikenikäisten ottaminen huomioon ovat mukana useimmissa ikääntymiseen liittyvissä innovatiivisissa toimissa Euroopassa, ja niitä pidetään yleisesti tulevaisuuden toimintamallina.

kaksinkertaistuu 24 prosentista 49 prosenttiin.¹³ Toisin sanoen EU:ssa arvellaan vuodesta 2000 vuoteen 2050 mennessä siirryttävän tilanteeseen, jossa jokaista vähintään 65-vuotiasta kohden on neljän sijasta vain kaksi työkäistä (15–64-vuotiasta).

Taloudellisia haasteita käsitellään vakaus- ja lähentymisohjelmissa ja laajassa talouspolitiikan koordinoinnissa. Talouspolitiikan laajoissa suuntaviivoissa todetaan, että tarvitaan tervettä makrotalouspolitiikkaa ja kattavia talousuudistuksia. Niiden tarvetta lisäävät vielä väestön ikääntymisen asettamat haasteet. Jäsenvaltioita kehoitetaan kehittämään kattavia strategioita näiden haasteiden voittamiseksi. Lisäksi EU:n jäsenvaltioiden on vakaus- ja kasvusopimuksen ja Tukholman Eurooppa-neuvoston hyväksymän kertomuksen¹⁴ mukaisesti ylläpidettävä terveitä julkisen talouden rahoitusasemia ja samalla parannettava julkisen talouden laatua ja kestävyttä. Tavoitteena on varmistaa, että julkinen talous tukee parhaalla mahdollisella tavalla kasvua ja työllisyyttä ja Lissabonissa ja Tukholmassa sovittujen tavoitteiden saavuttamista, myös parempaa sosiaalista yhteenkuuluvuutta.

Tukholman Eurooppa-neuvosto hyväksyi kolmihaaraisen strategian,¹⁵ joka on sisällytetty talouspolitiikan laajoihin suuntaviivoihin, ikääntymisen mukanaan tuomien talousarvioon kohdistuvien haasteiden ennakoimiseksi ja hallitsemiseksi. Ensinnäkin on lisättävä tulopohjaa ja vähennettävä tulonsiirtojen kustannuksia nostamalla työllisyysastetta. Toiseksi on vähennettävä valtionvelkaa nopeaan tahtiin, jotta alemmilla korkomenoilla voitaisiin korvata osa eläke- ja terveydenhoitomenojen ennakoidusta lisäyksestä. Eläkejärjestelmiä on lisäksi uudistettava, jotta niiden rahoitus saadaan pidettyä terveellä pohjalla.

3.2.2 Reagointimalli työvoiman ikääntymisen ja hupenemisen asettamaan haasteeseen

Ikäryhmään 20–29-vuotiaat kuuluvien eurooppalaisten määrä vähenee seuraavien kahden vuosikymmenen aikana 20 prosenttia ja 50–64-vuotiaiden määrä kasvaa 25 prosentilla. Samalla eläkeikään tulevat ikäryhmät ovat huomattavasti suurempia kuin edeltäjänsä. Näiden väestömuutosten ajoitus ja suuruusluokka vaihtelee EU:n jäsenvaltiosta toiseen, mutta Euroopalla on edessään työvoiman ikääntyminen ja hupeneminen.

Työvoimaan kohdistuvat vaikutukset eivät kuitenkaan määräydy yksinomaan väestötieteellisistä seikoista. Tilanteeseen voidaan vaikuttaa huomattavasti toimilla, joilla pyritään nostamaan kaikkien työkäisten ja erityisesti naisten ja ikääntyvien työntekijöiden työllisyysastetta.¹⁶ Ikääntyminen vahvistaa näin niiden yleisten toimien merkitystä, joilla lisätään osallistumis- ja työllisyysastetta Euroopassa. Naisten työllisyysasteen osalta ikääntyminen korostaa lisäksi sellaisten toimintalinjojen merkittävyyttä, joilla pyritään turvaamaan sukupuolten tasa-arvo työelämässä ja sovittamaan perheen ja työelämän vaatimukset yhteen.

¹³ Nämä suuntaukset on laskettu viidentoista jäsenvaltion mukaan. Unionin mahdollisia tulevia laajentumisia ei ole otettu huomioon.

¹⁴ Euroopan unionin neuvosto (2001), ”Julkisen talouden vaikutus kasvuun ja työllisyyteen: laadun ja kestävyuden parantaminen”, komission ja ECOFIN-neuvoston kertomus Eurooppa-neuvostolle (Tukholma 23.–24. maaliskuuta 2001), 6997/01.

¹⁵ Tukholman Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan päätelmät, 23.–24. maaliskuuta 2001, kohdan 7 viimeinen virke.

¹⁶ Varhaiseen eläkkeelle jäämiseen johtavien eri toimintalinjojen ja käytäntöjen seurauksena ikääntyvien työntekijöiden (55–64-vuotiaiden) työssäkäynti- ja työllisyysaste on alle puolet parhaassa työiässä olevien (25–49-vuotiaiden) työssäkäyntiasteesta ja huomattavasti alhaisempi kuin Yhdysvalloissa ja Japanissa.

Ikääntyvien työntekijöiden kannalta ikääntyminen tuo esiin sen, että **ikäkysymysten käsittelyyn liittyviä käytäntöjä on muutettava** työpaikoilla ja työmarkkinoilla. Nuorten ja parhaassa työiässä olevien työntekijöiden määrän vähentyessä ikääntyvien työntekijöiden, jotka ovat arvokas työvoiman lähde mutta joita ei vuosikausiin ole hyödynnetty täysimääräisesti, pitäisi huomata työmarkkinanäkymiensä kohentuvan huomattavasti. On tärkeää ottaa käyttöön sellaiset toimintalinjat ja käytänteet, joilla annetaan ikääntyville työntekijöille mahdollisuus hyötyä näistä uusista mahdollisuuksista täysimääräisesti ja motivoidaan heitä.

Useat muutokset ovat merkittäviä. On ensinnäkin pyrittävä pitämään yllä ikääntyvien työntekijöiden – niin naisten kuin miesten – työkykyä ja työllistettävyyttä esimerkiksi koulutuksen, terveys- ja turvallisuustoimenpiteiden, työpisteen mukautusten ja työtehtävien suunnittelun, työntekoa helpottavan teknologian käyttöönoton ja uusien työaikajärjestelyjen avulla. Aktiivinen työllisyyspolitiikka on toisekseen ulotettava koskemaan myös ikääntyviä työntekijöitä. On hyödynnettävä mahdollisuuksia luoda työpaikkoja ikääntyville työntekijöille ja nostaa heidän työllisyysastettaan työmarkkinoille palaamiseen ja niillä pysymiseen tähtäävillä toimilla. Näiden toimien seurauksena nostettaisiin sekä naisten että miesten tosiasiallista eläkeikää ja vältettäisiin tilanne, jossa ikääntymisen kielteistä vaikutusta työvoiman tarjontaan pahentaa vielä lisää varhaiseen eläkkeelle jäämiseen johtavien nykyisten käytäntöjen jatkuminen. Tällaisen aktiivisen ikääntymispolitiikan edistäminen työllisyysalalla on keskeisellä sijalla Euroopan työllisyysstrategiassa, ja sillä on olennainen rooli myös pyrittäessä EU:n tavoitteena olevaan täystyöllisyyteen.

Tukholman Eurooppa-neuvosto asetti työllisyysastetavoitteet,¹⁷ minkä jälkeen jäsenvaltioita kehoitettiin asettamaan kansalliset työllisyysastetavoitteet, jotta kansallisissa strategioissa voitaisiin keskittyä edistämään osallistumista työelämään myös ikääntyvien keskuudessa. Näillä strategioilla on tarkoitus määritellä toimet, joita tarvitaan työn laadun ja näin ollen sen houkuttelevuuden lisäämiseksi, työntöön rahallisten kannustimien lisäämiseksi – erityisesti verotuksen ja etuusjärjestelmien nettovaikutuksen osalta –, palkkaukseen ja työmarkkinoille pääsyyn liittyvien sukupuolierojen poistamiseksi edistämällä niiden henkilöiden, erityisesti naisten, osallistumista, joilla on kotitaloudessa hoitovelvoitteita, koulunkäynnin keskeyttävien määrän vähentämiseen tähtäävien toimien tarkistamiseksi sekä lopuksi – muttei kuitenkaan vähäisimpänä – valtion ja työmarkkinaosapuolten yhteisen aloitteen luomiseksi, jotta työntekijät saataisiin pidettyä pidempään työelämässä. Viimeksi mainitussa keskitytään yrityksen tarjoamaan koulutukseen työntekijöiden sopeutumiskyvyn ja pitkän aikavälin työllistettävyyden edistämiseksi ja työn laadun parantamiseksi. Tällaisten aloitteiden on perustuttava ajatteluun, jossa ymmärretään, että nämä ponnistelut ovat yleisesti merkityksellisiä ja hyödyttävät koko yhteiskuntaa ja voivat näin ollen merkitä julkisen rahoituksen suuntaamista uudelleen tämän alan hyväksi. Ikääntyviä työntekijöitä pidetään Euroopan työllisyysstrategiassa siis yhä enemmän tulevan työvoiman tarjonnan keskeisenä osatekijänä, ja heidän katsotaan osaltaan olennaisesti edistävän kestävästä kehitystä ikääntyvässä Euroopassa.

EU:n lainsäädännössä on annettu välineet, joilla voidaan torjua kielteisiä asenteita ikääntyviin. Neuvosto antoi marraskuussa 2000 direktiivin, jolla kielletään syrjintä

¹⁷ Työllisyysasteen osalta asetettiin tavoitteeksi, että yleinen työllisyysaste olisi vuonna 2010 70 prosenttia, naisten työllisyysaste 60 prosenttia ja ikääntyvien työntekijöiden työllisyysaste 50 prosenttia.

työelämässä¹⁸ – myös iän perusteella – osana unionin oikeuksiin perustuvaa toimintamallia tässä kysymyksessä. Neuvosto sopi lisäksi toimintaohjelmasta, jossa paneudutaan syrjintään kaikilla elämänaloilla, iäkkäisiin kohdistuva syrjintä mukaan luettuna.¹⁹

3.2.3 Riittävien, kestävien ja mukautumiskykyisten eläkkeiden varmistaminen

Väestö ikääntyy yhä voimakkaammin, mikä aiheuttaa merkittäviä paineita eläkkeisiin. Huolimatta huomattavista eroista EU:n jäsenvaltioiden eläkejärjestelmissä jäsenvaltiot ovat tunnustaneet, että eläkepolitiikan alalla tarvitaan yhteisten ongelmien osalta syvempää yhteistyötä. Göteborgin Eurooppa-neuvostossa jäsenvaltiot hyväksyivät kolme laaja-alaista periaatetta eläkejärjestelmien yhteiskunnallisen ja taloudellisen kestävyuden varmistamiseksi: turvataan eläkejärjestelmien kyky täyttää sosiaaliset tavoitteensa, pidetään yllä niiden taloudellista kestävyyttä ja mukautetaan niitä muuttuviin yhteiskunnallisiin tarpeisiin vastaamiseksi. Laekenin Eurooppa-neuvostossa jäsenvaltiot sopivat yhteisistä tavoitteista, joiden on määrä ohjata niiden politiikkaa. EU:n laajuisen koordinoinnin tavoitteena on auttaa jäsenvaltioita kehittämään kansallisia strategioita näiden tavoitteiden täyttämiseksi eli varmistamaan riittävät ja taloudellisesti kestävät eläkkeet, jotka pystyvät mukautumaan muuttuviin olosuhteisiin.²⁰

Eläkejärjestelmiin kohdistuviin haasteisiin paneudutaan EU:n tasolla niin talouspolitiikan koordinoinnin kuin vastikään käynnistetyn eläkkeitä koskevan avoimen koordinointimenetelmän²¹ puitteissa. Niitä käsitellään lisäksi välillisesti työllisyysprosessissa. Eläkkeiden vaikutus tuntuu siinä lähinnä kahdella tapaa: korkeampi työllisyysaste parantaa tulopohjaa ja ihmisten pysyminen pidempään työelämässä vähentää eläkejärjestelmiin kohdistuvaa painetta.

Jäsenvaltioiden strategioilla olisi tavoitteiden mukaisesti pyrittävä varmistamaan järjestelyjen riittävyys. Samalla tavoitteissa kuitenkin otetaan täysimääräisesti huomioon eläkejärjestelmien erilaisuus. Tavoitteena on varmistaa erityisesti, ettei vanhuksilla ole vaarana ajautua köyhyyteen, ja edistää oikeudenmukaisuuden toteutumista niin yhden sukupolven sisällä kuin eri sukupolvien kesken.

¹⁸ Neuvoston direktiivi 2000/78/EY yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista (27/11/00).

¹⁹ Neuvoston päätös 2000/750/EY syrjinnän torjumista koskevan yhteisön toimintaohjelman perustamisesta (vuosiksi 2001–2006) (27/11/00). Toinen panos oikeuksiin perustuvaan toimintamalliin on Euroopan unionin perusoikeuskirjan antaminen. Sillä laajennetaan (myös ikään perustuvan) syrjinnän kieltämistä ja tunnustetaan ”ikäntyneiden henkilöiden oikeus ihmisarvoiseen ja itsenäiseen elämään sekä oikeus osallistua yhteiskunnalliseen elämään ja kulttuurielämään” (25 artikla).

²⁰ Prosessi, joka johti Laekenissa sopimukseen riittäviä ja kestäviä eläkkeitä koskevasta yhteistyöstä EU:ssa, sai tukea kahdesta komission tiedonannosta ”Sosiaalisen suojelun kehitys pitkällä aikavälillä: Turvatut ja kestävät eläkkeet ” (KOM(2000) 622) ja ”Turvattuja ja kestäviä eläkkeitä koskevien kansallisten strategioiden tukeminen kokonaisvaltaisella lähestymistavalla” (KOM(2001) 362) ja sosiaalisen suojelun komitean kertomuksesta ”Riittävät ja kestävät eläkkeet: Sosiaalisen suojelun komitean kertomus Göteborgin Eurooppa-neuvostolle sosiaalisen suojelun kehityksestä” (kesäkuu 2001).

²¹ Lissabonin Eurooppa-neuvosto nimesi tämän uuden EU:n yhteistyön muodon ”avoimeksi koordinointimenetelmäksi” ja määritteli sen keinoksi levittää hyviä toimintatapoja ja lisätä lähentymistä EU:n tärkeimpiin päämääriin ja auttaa jäsenvaltioita kehittämään asteittain omia politiikkojaan näiden päämäärien mukaisesti. Siihen kuuluvat laajojen yhteisten tavoitteiden asettaminen, realistisista tavoitteista sopiminen, näiden tavoitteiden toteuttaminen käytännössä kansallisena politiikkana kansallisten suunnitelmien avulla ja lopuksi, osana keskinäistä oppimisprosessia, määräaikainen seuranta yhteisesti sovittujen ja määriteltyjen indikaattorien perusteella.

Eläkeuudistukseen paneudutaan myös pyrittäessä yleisesti edistämään työllisyysmyönteistä politiikkaa. Eläkejärjestelmien ja niihin läheisesti liittyvien verotusrakenteiden pitäisi tarjota järkeviä kannustimia jatkaa työssäkäyntiä eläkeikään asti ja välttää eläkeiän jälkeen työssäkäyvien rankaisemista. Eläkkeitä olisi lisäksi mukautettava, jotta ne kattaisivat epätyypillistä työtä tekevät ja jotta lisättäisiin työmarkkinoiden joustavuutta ja liikkuvuutta. Eläkkeiden olisi tarjottava naisille ja miehille samat kannustimet, ja aikansa eläneistä sukupuolien erotteluun perustuvista näkemyksistä miehestä perheen ainoana tai pääasiallisena elättäjänä olisi vähitellen hankkiuduttava eroon.

Jäsenvaltiot sopivat lisäksi, että niiden strategioilla pitäisi pyrkiä lisäämään eläkejärjestelmien avoimuutta ja tuottamaan luotettavia ja helppotajuisia tietoja etuustasojen ja maksuosuuksien todennäköisestä pitkän aikavälin kehityksestä, jotta kansalaiset voisivat edelleen luottaa niihin.

Jäsenvaltioiden mielestä on lisäksi tärkeää edistää mahdollisimman laajan yksimielisyyden syntymistä eläkepolitiikan ja -uudistusten osalta ja parantaa menetelmiä eläkeuudistusten ja -politiikan seuraamiseksi tehokkaasti.

3.2.4 Korkealuokkaisen terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon tuominen kaikkien ulottuville varmistaen samalla palvelujen taloudellinen elinkelpoisuus

Elinajanodotteen kasvaessa ja vanhusten suhteellisen osuuden lisääntyessä terveydenhuollon ja pitkäaikaishoidon keskeisenä haasteena on tarjota kaikille mahdollisuus hyötyä täysimääräisesti korkealuokkaisista palveluista varmistaen samalla niiden taloudellinen kannattavuus. Pitäisi pyrkiä varmistamaan riittävät ja taloudellisesti kannattavat kaikenikäisten naisten ja miesten tarpeisiin ja vaatimuksiin vastaavat toimet. Naisten ja miesten elinajanodotteen erojen ja perinteisten hoitojärjestelyiden mallien vuoksi tässä yhteydessä on kiinnitettävä erityistä huomiota sukupuolinäkökohtiin.

Valmistautuminen terveenä ikääntymiseen alkaa kansanterveyspolitiikasta ja -käytännöistä, joilla tuetaan hyvinvointia koko eliniän. Sellaisen politiikan edistäminen, jolla lisätään vanhusten sosiaalista osallistumista, hoitoa, itsensä toteuttamista ja omanarvontuntoa, vaikuttaa osaltaan terveenä ikääntymiseen. Aktiivisena ikääntymiseen johtavien käytäntöjen edistäminen saattaa sekkin edistää tätä tavoitetta. Terveys- ja hoitopalvelujen tarve kasvaa jatkuvasti, mihin on syynä 80-vuotiaiden ja sitä vanhempien ihmisten määrän huomattava kasvu. Tällöin tarvitaan taloudellisesti kannattavia keinoja tukea epävirallisen hoidon tarjontaa ja laajentaa virallisia terveys- ja hoitopalveluja. Lisäksi on kehitettävä apuvälineitä ja avustavaa teknologiaa. Tämän alan toimilla on samalla huolehdittava yhtäläisyysperiaatteiden noudattamisesta, sillä ne ovat olennainen osa eurooppalaista yhteiskuntamallia (kaikille yhtäläiset mahdollisuudet käyttää laadukkaita terveydenhuoltopalveluja).

EU:n yhteistyö näissä asioissa on käynnistymässä sosiaalista suojelua²² ja julkisia varoja koskevan EU:n toiminnan puitteissa. EU:n viidennellä tutkimuksen puiteohjelmalla (1998–2002) edistetään tutkimusta, jolla kohennetaan vanhusten elämänlaatua, itsenäisyyttä ja sopeutumista yhteiskuntaan (erityistä huomiota kiinnitetään terveenä ikääntymiseen koko elämän ajan ja hyvinvointiin vanhuusaikana) ja parannetaan hoitopalvelujen laatua, tehokkuutta ja helppokäyttöisyyttä.

²² Göteborgin Eurooppa-neuvoston pyynnöstä on käynnistetty uusi neuvotteluprosessi antamalla tiedonanto ”Terveys- ja vanhustenhuollon saatavuus, laatu ja taloudellinen kestävyys tulevaisuudessa” (KOM(2001) 723).

4. MAAILMAN VÄESTÖN IKÄÄNTYMINEN

Tällä vuosisadalla yhä useammat maat – niiden joukossa myös kehitysmaat – joutuvat kokemaan väestön merkittävän ikääntymisen aiheuttamia vaikutuksia. Sopeutuminen väestön ikärakenteen muutoksiin on nyt alkuvaiheissaan useissa kehitysmaissa.

Nykyinen ja tuleva toimintalinjaus vaihtelee todennäköisesti maasta toiseen. Ikääntymisen realiteetit riippuvat ihmisten sosioekonomisesta ja kulttuuriympäristöstä. Näillä tekijöillä on suuri vaikutus myös siihen, miten maat asettavat prioriteettinsa ikääntymisen asettamiin haasteisiin vastaamiseksi. Eroista huolimatta eri maat voivat oppia ja hyötyä toistensa kokemuksista. Tätä mahdollisuutta voidaan hyödyntää vahvistamalla niitä kansainvälisiä mekanismeja, joilla voidaan parhaiten vaikuttaa politiikkaan eri puolilla maailmaa.

Kolme keskeistä ikääntymiseen liittyvää haastetta ansaitsee erityishuomiota. Haasteena on ensinnäkin varmistaa *riittävä työvoiman määrä*, jotta voidaan pitää huolta kasvavasta eläkeläisten joukosta. Tähän liittyen on luotava edellytykset sille, että ihmiset voivat ikääntyessään tehdä ansiotyötä niin kauan kuin pystyvät. Toisena haasteena on hallita *julkisen sektorin rahoitukseen ja koko talouteen* kohdistuvat kustannusvaikutukset, joihin kuuluvat julkisen talouden vakautteen ja yleiseen taloudelliseen kestävyysliittymään liittyvät riskit. Kolmas haaste liittyy *vanhuusajan köyhyyteen*, joka on edelleen vakava ongelma useissa maailman maissa, joissa monilla vanhuksilla ja erityisesti naisilla ei ole käytettävissään riittävää perustoimeentuloa eikä riittäviä terveys- ja sosiaalipalveluja.

Ikääntyminen on kaikkialla ilmiö, johon liittyy huomattavia sukupuolten välisiä eroja, vaikka niiden ilmenemismuodot vaihtelevatkin maailman eri puolilla. YK:n yleiskokouksen 56. istunnossa hyväksytty iäkkäiden naisten tilannetta käsittelevä Surinamin päätöslauselma vaikuttaa osaltaan myönteisesti sukupuolinäkökohtien ottamiseen mukaan ikääntymiskysymysten tarkasteluun.

Politiikka on ensisijaisesti kunkin valtion vastuulla. YK:n piirissä tapahtuva yhteistyö on kuitenkin olennaisen tärkeää, jotta voidaan jakaa kokemuksia ja edistää parhaita toimintatapoja kaikkialla maailmassa pitäen kuitenkin mielessä kansallisten tilanteiden erot.

4.1 Kansainväliseen ikääntymistä koskevaan toimintasuunnitelmaan liittyviä tärkeitä näkökohtia

Euroopan komissio tukee YK:n ponnisteluja kehittää maailmanlaajuiset toimintapuitteet ikääntymistä koskevien toimien alalla. Maailmanlaajuisessa pitkän aikavälin strategiassa on esitettävä visio siitä, mitä on saavutettava tietyn ajanjakson kuluessa. Ajanjakson ja tavoitteiden on oltava sekä kansalaisten että hallitusten kannalta sopivan realistisia. Ottaen huomioon nykypäivän väestöennusteiden luotettavuus on perusteltua määrittää täksi ajanjaksoksi 20 vuotta (eli 2002–2022).

Huomiota olisi kiinnitettävä sellaiseen sosioekonomiseen järjestelyyn, joka antaisi ihmisille eri puolilla maailmaa tilaisuuden osallistua iän karttuessakin kaikille tarkoitetun yhteiskunnan toteuttamiseen. Ikääntymistä on tarkasteltava kokonaisvaltaisesti ottaen huomioon, että tämä prosessi kestää ihmisen eliniän ja vaikuttaa kaikkialla yhteiskunnassa.

Euroopan komission mielestä toimintasuunnitelman pitäisi muodostua erityisistä tavoitteista, osoitettava tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavat tulokset ja eriteltävä toimet, joita tarvitaan tulosten aikaansaamiseksi. Suunnitelmassa olisi lisäksi määritettävä joukko indikaattoreita, joilla edistymistä voidaan seurata ja arvioida.

Kansainvälisessä toimintasuunnitelmassa olisi otettava huomioon erot maiden yhteiskunnallisessa, taloudellisessa ja poliittisessa kehityksessä, sillä nämä erot vaikuttavat kykyyn vastata ikääntymisen asettamaan haasteeseen. Tämän vuoksi saattaisi olla hyödyllistä erottaa toisistaan ne tavoitteet, jotka koskevat kaikkia maita, ja ne, jotka saattavat olla ominaisia maailman eri alueille. Erojen olisi lisäksi näyttävä toimien ja vastuullisten toimijoiden valinnassa.

Nämä näkökohdat huomioon ottaen komissio katsoo seuraavien seikkojen ansaitsevan erityistä huomiota:

- Euroopan komissio on YK:n kanssa samaa mieltä siitä, että tietoisuutta on lisättävä maailmanlaajuisesti, jotta ikääntymisen kaikille yhteiskunnille asettamiin tuleviin haasteisiin voidaan vastata. Ikääntymiseen on paneuduttava laajemmin osana globaalia kehitystä. Kansainvälinen yhteistyö voi parantaa maiden kykyä vastata näihin haasteisiin, ja nyt on ryhdyttävä valmistelemaan politiikkaa, jossa otetaan asianmukaisesti huomioon ikääntymisen tulevaisuudessa asettamat haasteet.
- Vaikka olosuhteiden ja mahdollisuuksien luomisella nykyisille vanhuksille on suuri merkitys, onnistunut mukautuminen väestön ikääntymiseen olisi nähtävä elinikäisenä prosessina, jossa kaikenikäiset ovat mukana. Kaikkien sukupolvien on osaltaan autettava löytämään ratkaisuja ja keinoja mukautua tilanteeseen. Väestön ikääntymiseen voidaan sitä paitsi keskittyä paremmin, jos elämänlaatuun vaikuttavat eri osa-alueet otetaan huomioon politiikan laadinnassa.
- Asianmukaisilla ikääntymiseen vastaavilla toimilla pyritään edistämään kaikenikäisten yhteiskuntaa ja kannustetaan ottamaan ikänäkökohdat huomioon kaikilla talous- ja yhteiskuntaelämän aloilla. Nykyisiä toimintalinjoja olisi arvioitava sen mukaan, missä määrin niillä edistetään ikään perustuvaa erottelua tai integrointia ajavia strategioita.
- Kansallisena pitkän aikavälin tavoitteena pitäisi olla varmistaa pidempi elämä terveenä ja hyväkuntoisena. Pitkä ja terve elämä edellyttää elinikäistä prosessia, jossa maksimoidaan mahdollisuudet taloudelliseen, fyysiseen, sosiaaliseen ja henkiseen hyvinvointiin. Ikääntyvän yhteiskunnan tuomasta haasteesta selviytyminen edellyttää myös elinikäistä terveysmyönteistä asennetta ja uuden tasapainon löytämistä terveyden edistämisen ja sairauksien ehkäisyn välillä.
- Ihmisiä olisi jo varhaisesta elämänvaiheesta lähtien valistettava pitkään elinikään liittyvistä monitahoisista näkökohdista, sillä se on olennainen ja taloudellisestikin kannattava keino edistää terveitä elämäntapoja ja vähentää vanhuusajan vajaakuntoisuutta. Hallitusten tehtävänä on luoda ympäristö, joka tukee vanhusten terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä, mutta ihmiset itse ovat vastuussa terveiden elämäntapojen noudattamisesta.
- Riippuvuus ja vammaisuus ovat tärkeitä näkökohtia ikääntymisen kannalta. Ne määräytyvät suuressa osin ympäristöstä. Maiden olisi lisättävä prioriteettiensa joukkoon tarve pitää yllä vanhusten elämänlaatua ja saada heidät sopeutumaan yhteiskuntaan. Tämä koskee erityisesti ”kaikkein iäkkäimpiä”, joiden määritelmä saattaa vaihdella maittain. Turvalliset ja asianmukaiset asumis-, liikenne- ja viestintäjärjestelmät ovat erityisen tärkeitä vanhusten hyvinvoinnille. Fyysisen ympäristön vaarojen vähentäminen minimiin on tärkeää, jotta vältetään vanhusten heikentyminen ja kivuliaat vammat.
- Perhe- ja kotitalousrakenteissa tapahtuu syvällisiä muutoksia useissa maissa. Perheiden on yhä vaikeampi suoriutua kaikista hoitovelvoitteistaan ja olla ainoa tuenlähde huollettavana

oleville ja huonokuntoisille jäsenilleen. Tämän vuoksi saatetaan joutua luomaan virallisia hoitojärjestelmiä. Nykyiset vanhuksat antavat paljon hoitoapua ja huomattavaa taloudellista tukea nuoremmille sukupolville. On tärkeää huomata, että sukupolvesta riippumatta naiset kantavat suurimman vastuun hoidon antamisesta.

- Keskusteltaessa ikääntyvistä yhteiskunnista on samalla pohdittava elämän päättymistä. Vanhuksia koskevien YK:n periaatteiden mukaisesti kaikilla ihmisillä pitäisi olla oikeus mahdollisimman arvokkaaseen kuolemaan, jossa kunnioitetaan heidän kulttuuriinsa liittyviä arvoja. Ihmisille on pyrittävä antamaan mahdollisuus kuolla huolehtivassa ympäristössä siten, että he saavat riittävästi ammattitukea. Samalla on kuitenkin asetettava etusijalle potilaan ja hänen omaistensa välinen sosiaalinen vuorovaikutus.
- Ikääntymisen alalla on kehitettävä parempi tietopohja politiikan kehittämistä varten. Väestön ikääntyminen on yleismaailmallinen, joskaan ei yhtenäinen, suuntaus, minkä vuoksi on entistä tärkeämpää lisätä kansainvälistä yhteistyötä ja yhdistää voimavaroja, jotta voitaisiin tarjota toimiva tietopohja ja analyttinen toimintakehys vastassa olevia useantyyppisiä haasteita silmällä pitäen. Perustietoa tarvitaan kuolleisuuteen, sairastuvuuteen, siirtolaisuuteen sekä vanhusten sosioekonomisiin olosuhteisiin liittyvistä suuntauksista ja sukupuolesta, alueesta ja maasta johtuvista eroista näissä suuntauksissa. Erityisesti olisi korostettava kansainvälistä yhteistyötä työvälineiden ja tieteellisten menetelmien standardoinnin ja vertailukelpoisuuden välillä.

5. PÄÄTELMÄT

Komissio katsoo, että ikääntymisen toinen maailmankokous antaa tilaisuuden kehittää globaalilla tasolla yhteisiä toimintamalleja ikääntymisen asettamiin haasteisiin, ja tukee YK:n ponnisteluja, joilla pyritään kehittämään maailmanlaajuiset toimintapuitteet.

Näihin maailmanlaajuisiin toimintapuitteisiin olisi sisällytettävä Kööpenhaminan maailmanlaajuisen sosiaalisen kehityksen huippukokouksen (1995) sekä sitä seuranneiden naisia ja tartuntatauteja käsitelleiden YK:n konferenssien tulokset ja niissä sovitut sitoumukset.

Euroopan komissio ilmoittaa halukkuutensa jakaa kokemuksiaan maailman muiden maiden ja erityisesti kehitysmaiden kanssa pyrittäessä löytämään asianmukaisia ikääntymiseen vastaavia toimia. Lisäksi se kehottaa kaikkia YK:n jäsenvaltioita pohtimaan Euroopan unionissa kehitetyn politiikan keskeisiä ajatuksia, EU:ssa käyttöön otettuja innovatiivisia yhteistyömuotoja ja tällä alalla EU:ssa tapahtunutta edistymistä.

LIITE

”Riittävät ja kestävät eläkkeet: Sosiaalisen suojelun komitean kertomus Göteborgin Eurooppa-neuvostolle sosiaalisen suojelun kehityksestä” (kesäkuu 2001)

”Ageing and fiscal studies in the European Union”, artikkeli julkaisussa Welfare State in Europe: Challenges and reforms, Reports and Studies No. 4, 1997, Euroopan komissio, talouden ja rahoituksen pääosasto

Ageing and pension expenditure prospects in the Western World, European Economy, Reports & studies No. 3, 1996

”Budgetary challenges posed by ageing populations: the impact on public spending on pensions, health and long-term care for the elderly and possible indicators of the long-term sustainability of public finances”, EPC/ECFIN/655/01 – EN final

Euroopan unionin neuvosto (2001), ”Julkisen talouden vaikutus kasvuun ja työllisyyteen: laadun ja kestävyuden parantaminen”, komission ja ECOFIN-neuvoston kertomus Eurooppa-neuvostolle (Tukholma 23.–24. maaliskuuta 2001), 6997/01

Euroopan unionin neuvosto (2001), ”Quality and viability of pensions - Joint report on objectives and working methods in the area of pensions” 14098/01 SOC 469 ECOFIN 334

Euroopan komissio: Employment in Europe 1999

Euroopan komissio: The demographic situation in the European Union 1995 & 1997

Euroopan komissio: The Social Protection Report 1995 & 1997

Euroopan komissio: ”Kaikenikäisten Eurooppaan”, KOM(99) 221 lopullinen, toukokuu 1999

Euroopan komissio: ”Yhteinen strategia sosiaalisen suojelun uudistamiseksi”, KOM(99) 347 lopullinen, heinäkuu 1999

Euroopan komissio: ”Julkisen talouden vaikutus kasvuun ja työllisyyteen: laadun ja kestävyuden parantaminen”, KOM(2000) 846

Euroopan komissio: ”Sosiaalisen suojelun kehitys pitkällä aikavälillä: Turvatut ja kestävät eläkkeet”, KOM(2000) 622

Euroopan komissio: ”Turvattuja ja kestäviä eläkkeitä koskevien kansallisten strategioiden tukeminen kokonaisvaltaisella lähestymistavalla”, KOM(2001) 362

Euroopan työllisyyden seurantakeskus, Trends No. 33, 1999

Puheenjohtajan päätelmät, Lissabonin Eurooppa-neuvosto, 23.–24. maaliskuuta 2000

Puheenjohtajan päätelmät, Nizzan Eurooppa-neuvosto, 7.–9. joulukuuta 2000

Puheenjohtajan päätelmät, Tukholman Eurooppa-neuvosto, 23.–24. maaliskuuta 2001

Puheenjohtajan päätelmät, Göteborgin Eurooppa-neuvosto, 15.–16. kesäkuuta 2001

Puheenjohtajan päätelmät, Laekenin Eurooppa-neuvosto, 14.–15. joulukuuta 2001

”Reforms of pension systems in the EU – an analysis of the policy options”, in the EU Economy. 2001 Review, Euroopan komissio, talouden ja rahoituksen pääosasto

”The long-term economic and budgetary implications of ageing populations”, artikkeli julkaisussa The EU Economy. 1999 Review, Euroopan komissio, talouden ja rahoituksen pääosasto

”The sustainability of public finances in EMU”, artikkeli julkaisussa Public Finances in EMU – 2001. Reports and Studies No. 3, Euroopan komissio, talouden ja rahoituksen pääosasto